

Utrecht University

HOE SCHRIJVEN WE ONZE GEDEELDE KOLONIALE GESCHIEDENIS?

*De bijdrage van Anton de Kom aan de dekolonisatie van de historiografie
van Suriname*

Thomas Hurkx | 6253830

Begeleider: Prof. dr. Jaap Verheul

Eindwerkstuk BA Geschiedenis | GE3V14054

Utrecht University

8.968 woorden

Oktober 2020

Abstract

De afgelopen jaren groeit de aandacht voor postkoloniale geschiedenis op zowel maatschappelijk als academisch gebied. Daarbij wordt de nadruk steeds meer gelegd op het belang van het verbreden van de perspectieven binnen de postkoloniale historiografie. Dit onderzoek schaart zich hieronder en analyseert de koloniale historiografie van Suriname door de postkoloniale lens van *Wij slaven van Suriname* van Anton de Kom. Dit canonieke werk vormt een belangrijk onderdeel van de postkoloniale historiografie in Nederland. Ten tijde van de publicatie van dit werk had de koloniale historiografie nog vrijwel een volledig Nederlands perspectief, en De Kom breekt met deze penvoering. Middels deze analyse probeert dit onderzoek een bijdrage te leveren aan de dekolonisatie van de koloniale historiografie. Er is geprobeerd daarmee het belang te onderstrepen van dieper onderzoek naar het gedeelde koloniale verleden van Nederland.

Hoe schrijven we onze gedeelde koloniale geschiedenis?

De bijdrage van Anton de Kom aan de dekolonisatie van de historiografie van Suriname

Inhoudsopgave

INLEIDING	3
HISTORIOGRAFIE	3
PROBLEEMSTELLING	4
METHODE	5

HOOFDSTUK 1 HISTORISCHE EN BIOGRAFISCHE CONTEXT <i>WIJ SLAVEN VAN SURINAME</i>	7
1.1 ANTON DE KOM	7
1.2 <i>WIJ SLAVEN VAN SURINAME</i>	9
1.3 CONCLUSIE	10

HOOFDSTUK 2 DE VISIE VAN DE KOM OP HET NEDERLANDSE KOLONIALE BEWIND	11
2.1 DE HIATEN IN DE 'GESCHIEDENIS DES VADERLANDS'	11
2.2 FEITEN EN HET 'DOUBLE CONCIOUSNESS'	13
2.3 HET PUBLIEK	15
2.4 CONCLUSIE	16

HOOFDSTUK 3 EEN POSTKOLONIALE VISIE OP HET NEDERLANDSE KOLONIALE BEWIND	18
3.1 NEDERLANDERS IN SURINAME: RELIGIEUZE MOTIEVEN	18
3.2 NEDERLANDERS IN SURINAME: ECONOMISCHE MOTIEVEN	20
3.3 DE AFSCHAFFING VAN DE SLAVERNIJ	22
3.4 CONCLUSIE	24

CONCLUSIE	26
------------------	-----------

BIBLIOGRAFIE	28
---------------------	-----------

‘Geen volk kan tot volle wasdom komen, dat erfelijk met een minderwaardigheidsgevoel belast blijft. Daarom wil dit boek trachten het zelfrespect der Surinamers op te wekken en voorts de onjuistheid aantonen van de vredesbedoelingen der Hollanders ten tijde der slavernij.’

- Anton de Kom, Wij Slaven van Suriname (1934)

Inleiding |

In juni dit jaar werd de herziene versie van de Canon van Nederland gepubliceerd, een overzicht van de Nederlandse geschiedenis.¹ In dit overzicht wordt in vijftig zogeheten ‘vensters’ samengevat wat het Nederlandse geschiedenisonderwijs in ieder geval zou moeten behandelen, waarbij het koloniale verleden vanzelfsprekend niet kan en mag ontbreken. Sinds dit jaar is daarom in de Canon ook de Surinaamse vrijheidsstrijder, verzetsheld en schrijver Anton de Kom opgenomen; tegenwoordig het meest bekend van zijn inmiddels iconisch antikoloniale werk *Wij slaven van Suriname*, dat in 1934 verscheen. Hij is hiermee de eerste Surinamer die wordt opgenomen in de Nederlandse canon van de geschiedenis. Deze herijking weerspiegelt een bredere maatschappelijke ontwikkeling van het historiografisch debat over postkoloniale geschiedschrijving en de koloniale geschiedenis in het algemeen.

Het belang van postkoloniale geschiedschrijving ligt in het feit dat het mede bepaalt wie we als maatschappij zijn. Door ervoor te kiezen om bepaalde dingen uit de geschiedenis wel of niet te vertellen en te belichten, scheppen we een beeld. Het is hierbij van belang om te begrijpen waarom Europa en Nederland lang zo succesvol waren, en nog steeds zijn wat rijkdom en levenskwaliteit betreft. In veel gevallen is dit een direct gevolg van de koloniale periode. Tegelijkertijd moet de zwarte kant van de geschiedenis worden belicht om de hele geschiedenis te kunnen zien, want er kan immers niet worden gesproken over de vrijheid van Nederland zonder het gebrek aan vrijheid van de landen die dat mogelijk maakten te begrijpen. Alleen door het verleggen van het perspectief kunnen we een verbreding van de (koloniale) geschiedenis tot stand brengen. Het kan bijdragen tot het bewustzijn van de verschillen en institutioneel verankerde ongelijkheden in ons wereldbeeld, die in sommige gevallen een direct voortvloeiende zijn van het koloniale verleden.

Historiografie

De afgelopen jaren is er steeds meer aandacht voor het postkoloniale perspectief in de Nederlandse koloniale historiografie, aangewakkerd door verschillende historici. In onderzoek

¹ Cindy Cloin, ‘Hernieuwde geschiedenis canon: Karel V eruit, Anton de Kom erin’, *Trouw*, 23 juni 2020, <https://www.trouw.nl/binnenland/hernieuwde-geschiedeniscanon-karel-v-eruit-anton-de-kom-erin~bd76ee3f/>.

naar dekolonisatieprocessen en de kolonisatieperiode die hieraan voorafging, is volgens politicoloog Jos de Beus een ethische perspectief onmisbaar voor een volledig begrip van deze geschiedenis.² Er bestaat hier volgens hem vaak een discrepantie tussen ‘wij’ en ‘zij’, waarbij de focus te veel ligt op de koloniale geschiedenis vanuit het perspectief van de kolonisator, zonder daarbij evenredige aandacht te vestigen op het perspectief van de gekoloniseerde. Het ethische perspectief is echter niet het enige wat van belang is bij een allesomvattend beeld van de koloniale historiografie, schrijft historicus Gert Oostindie.³ Volgens hem is de dekolonisatie van de geschiedschrijving zelf een belangrijk onderdeel van dekolonisatieprocessen in het algemeen en moeten historici zich hier ook actief bewust van zijn. Er moet kritisch worden gekeken naar de koloniale geschiedschrijving en de perspectieven die worden belicht.

Lang kreeg het postkoloniale perspectief echter onvoldoende aandacht in de koloniale historiografie, ziet ook historicus Remco Raben.⁴ De ‘erfenis van het Westers imperialisme’ moet volgens hem evenredig worden onderzocht ten opzichte van de koloniale periode. Immers, indien we ons bewust zijn van de verregaande consequenties tijdens de koloniale periode, zou dit ook moeten gelden voor de periode daarna. Een van de valkuilen van een onvoldoende bewustzijn over de dekolonisatie binnen de historiografie wordt genoemd door historicus Karwan Fatah-Black. Wanneer Suriname slechts wordt gezien als Nederlandse kolonie, als afhankelijk onderdeel van Nederland, gaat dit voorbij aan het feit dat Suriname tegelijkertijd onderdeel was van een groot Atlantisch netwerk.⁵ Hierdoor wordt in feite een belangrijk deel van de onafhankelijke positie van Suriname ondermijnd, ondanks de strakke teugels van het Nederlandse koloniale bewind. Fatah-Black pleit dan ook voor een meer mondiaal perspectief in de historiografie. Het is belangrijk om deze aspecten in ogenschouw te nemen wanneer koloniale historiografie wordt geschreven.

Probleemstelling

De bovengenoemde literatuur onderstreept de groeiende aandacht voor postkoloniale geschiedenis en legt de nadruk op het belang van het verbreden van de postkoloniale perspectieven. De toevoeging van Anton de Kom aan de Nederlandse Canon is een bevestiging van

² Jos de Beus, ‘God dekoloniseert niet. Een kritiek op de Nederlandse geschiedschrijving over de neergang van Nederlands-Indië en Nederlands Suriname’, *BMGN - Low Countries Historical Review* 116, nr. 3 (1 januari 2001): 307, <https://doi.org/10.18352/bmgn-lchr.5499>.

³ Gert Oostindie, ‘De onvoltooide dekolonisatie en de geschiedschrijving van Suriname’, *Leidschrift* April, nr. 6 (1990): 22.

⁴ Remco Raben, ‘Nederland en de (post)koloniale wereld’, in *De wereld volgens Nederland. Nederlandse buitenlandse politiek in historisch perspectief* (Amsterdam: Boom, 2015).

⁵ Karwan Fatah-Black, ‘A Swiss Village in the Dutch Tropics: The Limitations of Empire-Centred Approaches to the Early Modern Atlantic World’, *BMGN - Low Countries Historical Review* 128, nr. 1 (19 maart 2013): 31, <https://doi.org/10.18352/bmgn-lchr.8354>.

deze ontwikkeling. Het is daarbij interessant om te kijken naar de invloed van dit werk in de dekolonisatie van de koloniale historiografie van Suriname. In dit onderzoek zal daarom vraag centraal staan in hoeverre *Wij slaven van Suriname* van Anton de Kom heeft bijgedragen aan de dekolonisatie van de koloniale historiografie van Suriname sinds de vorige eeuw. Welke visie ontwierp De Kom zelf op de vaderlandse historiografie en hoe nam hij stelling tegen het bestaande beeld? En, welke argumenten formuleert hij om dit beeld te verbreden?

Om antwoord te kunnen geven op deze vraag zal het eerste hoofdstuk een biografische en historische context bieden van de publicatie van *Wij slaven van Suriname*. Hoe kan dit werk geplaatst worden in het leven, de opleiding en de eerdere werken van Anton de Kom? Hoe is dit boek ontvangen bij de publicatie in 1934 en later herontdekt in de jaren 1960? Wat werd in zijn werk gelezen en gewaardeerd? Vervolgens kan het perspectief van Anton de Kom op het Nederlandse koloniale bewind worden geanalyseerd aan de hand van zijn boek, waarbij vooral de vraag centraal staat in hoeverre dit perspectief onderdeel is van postkoloniale historiografie. Daarna kan worden geanalyseerd hoe het Nederlandse koloniale bewind zelf wordt beschreven door De Kom tegen de achtergrond van die postkoloniale historiografie. Hiertoe wordt ingegaan op de vraag hoe het Nederlandse koloniale bewind wordt beschreven vanuit de postkoloniale blik van De Kom. Uiteindelijk zal aan de hand van deze deelvragen een antwoord worden geformuleerd op de hoofdvraag, namelijk in hoeverre *Wij slaven van Suriname* heeft bijgedragen aan de dekolonisatie van de koloniale historiografie van Suriname sinds de vorige eeuw.

Methode

Het boek *Wij slaven van Suriname* wordt bekeken door de lens van de postkoloniale historiografie in Nederland. Deze historiografie breekt met de koloniale penvoering door zich juist te richten op de gevolgen en nasleep van de koloniale periode. Anton de Kom geldt als een van de belangrijkste schrijvers binnen de postkoloniale geschiedschrijving in Nederland. In de vorige eeuw had de koloniale historiografie nog vrijwel een volledig Nederlands perspectief, met name gericht op de prestaties van de overzeese compagnieën van de WIC en de VOC, het Cultuurstelsel, en het beleid van de 'ethische politiek'. Deze historiografie stond in feite in dienst van het Nederlandse koloniale beleid en daarmee gericht op de verdediging van de Nederlandse koloniale overheersing. Toen het inmiddels canonieke historiografisch werk '*Wij slaven van Suriname*' daarom in 1934 verscheen, kon het werk worden gezien als een drastisch omslag binnen de koloniale historiografie tot dan toe. De Centrale Inlichtingen Dienst deed in eerste instantie nog pogingen om de uitgave van het boek te verbieden omdat De Kom als 'gevaarlijk communist en fel

revolutionair agitator' werd bestempeld;⁶ in 1934 voerde Nederland immers nog een koloniaal bewind over Suriname.

⁶ 'Document van de Centrale Inlichtingendienst waarin Anton wordt beschreven als een 'gevaarlijk communist', 21 december 1932, <https://www.antondekom.humanities.uva.nl/wp-content/uploads/2013/01/Document-van-de-Centrale-Inlichtingendienst-waarin-Anton-wordt-beschreven-als-een-gevaarlijk-communist%C3%82%C2%B4-21-december-1932-volledig.pdf>.

Hoofdstuk 1 | Historische en biografische context *Wij Slaven van Suriname*

In dit hoofdstuk zal een biografische en historische context worden geboden bij de publicatie van *Wij Slaven van Suriname*. Ten eerste is het interessant om te begrijpen wie Anton de Kom was om daarmee de achtergrond te kunnen schetsen waartegen het boek tot stand is gekomen. In welke omstandigheden groeide hij op? En hoe heeft deze periode, en vervolgens zijn tijd in Nederland, bijgedragen aan het vormen van *Wij Slaven van Suriname*? Daarnaast stelt dit hoofdstuk de vraag hoe het boek werd ontvangen bij de publicatie in 1934 en bij de herontdekking in de jaren 1960. Daarbij zal specifiek worden gekeken naar de manier waarop zijn werk werd geïnterpreteerd en gewaardeerd.

1.1 | Anton de Kom

Op 22 februari 1898, pas 25 jaar na de officiële afschaffing van de slavernij, werd Anton de Kom geboren in Paramaribo. De sporen van het verleden waren vanzelfsprekend duidelijk aanwezig. Zijn eigen vader groeide op ten tijde van de slavernij, waardoor verhalen over het slavernijverleden een belangrijke plek in de jeugd van De Kom innamen. Op jonge leeftijd toonde hij zich al bijzonder geïnteresseerd in deze geschiedenis. Na een goede opleiding zag De Kom hoe in Suriname de betere banen werden vervuld door witte Nederlanders, terwijl het zware arbeid door Surinamers en Javanen werd verricht.⁷ Met deze kennis vertrok De Kom in 1920 naar Nederland om te gaan werken bij een administratiekantoor.⁸

Eenmaal in Nederland kwam De Kom in aanraking met verschillende mensen uit zowel communistische, socialistische als nationalistische kringen. Zo leerde hij over de koloniale situatie in Nederlands-Indië en de parallel met de situatie in Suriname. Deze gelijkgestemden waren een bron van inspiratie voor De Kom. De activist in hem kwam hierdoor tot steeds voller wasdom, mede gevoed door de kansen die hij kreeg om zijn schrijverswerk te publiceren en verspreiden. Gedurende deze jaren publiceerde De Kom echter niet in volledige vrijheid of zonder tegenstand, onder andere vanwege zijn kritische houding tegenover het Nederlandse koloniale bewind. Hij uitte tevens stevige kritiek op de positie van de arbeider in zowel Suriname als Nederland. De Kom geloofde in de weg naar verandering door middel van het organiseren van de arbeidersklasse en gezamenlijk te strijden voor rechtvaardigheid. Het koloniale bewind zag dit echter als bedreiging.

⁷ Alice Boots en Rob Woortman, *Anton de Kom: biografie 1898-1945, 1945-2009* (Amsterdam: Contact, 2010).

⁸ Frits van Suchtelen, 'KOM, Cornelis Gerhard Anton de', BWSA, 2001, <http://hdl.handle.net/10622/9583F1EA-DC29-4D60-B4B9-FBD4BBEED2FE>.

Tegelijkertijd leerde De Kom in Nederland over de plek van Suriname in het collectieve bewustzijn van de Nederlanders. Het verschil in aandacht voor het koloniaal activisme in Suriname en Nederlands-Indië frustreerde De Kom. Hij zag dat de historiografie van Suriname voornamelijk in dienst stond van het rechtvaardigen de Nederlandse aanwezigheid in Suriname en dat hierdoor over grote delen van de koloniale geschiedenis aldaar werd gezwegen. In 1933 verscheen een artikel in het communistisch georiënteerde tijdschrift *Links Richten*,⁹ waarin De Kom wees op de hiaten in het geschiedonderwijs over Suriname; een belangrijke boodschap waar hij later in *Wij Slaven van Suriname* ook nadrukkelijk en expliciet aandacht aan heeft besteed.¹⁰

Eind 1932 ging De Kom met zijn gezin terug naar Suriname, waar de bevolking hem als held ontving. Zijn visie en boodschap waren onder de bevolking niet onopgemerkt gebleven, maar ook de Nederlandse koloniale autoriteiten hielden De Kom op haar beurt nauwlettend in de gaten. Ze waren argwanend ten opzichte van de politieke onrust die hij teweeg zou kunnen brengen. Zijn revolutionaire boodschappen waren eind 1932 de aanleiding voor de Centrale Inlichtingendienst om een brief naar de minister van Koloniën te sturen om te waarschuwen voor de komst van De Kom naar Suriname. In hun ogen was De Kom een ‘gevaarlijk communist en fel revolutionair agitator’.¹¹ Terug in Suriname opende De Kom een kantoor waarin hij aanklachten van het arbeidersvolk verzamelde, om deze te kunnen presenteren aan de gouverneur. Er ontstonden rijen van mensen voor zijn kantoor, maar in plaats van de aanklachten te kunnen overdragen, werd De Kom gearresteerd en na drie maanden gevangenschap, zonder juridisch proces, verbannen uit zijn eigen geboorteland Suriname. Terug in Nederland lukte het hem niet om werk te vinden. Vanwege zijn bestempeling als communistisch agitator door de Nederlandse overheid werd dit hem niet vergemakkelijkt en leefde daarom in armoede. Hij ging nog wel door met zijn strijd, maar raakte overspannen en werd opgenomen. Zijn vurigheid om zich in te zetten voor zijn doel van rechtvaardigheid werd door de Duitse bezetting opnieuw aangewakkerd. Dit was voor hem ook de reden zich aan te sluiten bij het verzet in 1940, waarin hij actief was in verschillende vormen, totdat hij in 1944 werd opgepakt door de Duitse bezetter.¹² Als potentieel gevaar voor de

⁹ Karin Amatmoekrim, ‘Over deze Surinaamse held hebben we het te weinig in Nederland’, De Correspondent, 26 januari 2018, <https://decorrespondent.nl/7866/over-deze-surinaamse-held-hebben-we-het-te-weinig-in-nederland/3152526615018-841a1489>.

¹⁰ Duco Van Oostrum, ‘“Someone Willing to Listen to Me”: Anton de Kom’s *Wij Slaven van Suriname* (1934) and the “We” of Dutch Post-Colonial Literature in African American Literary Context’, *Dutch Crossing* 44, nr. 1 (2 januari 2020): 45–80, <https://doi.org/10.1080/03096564.2020.1717193>.

¹¹ ‘Document van de Centrale Inlichtingendienst waarin Anton de Kom wordt beschreven als een “gevaarlijk communist”,’ (Centrale Inlichtingendienst, 21 december 1932), <https://www.antondekom.humanities.uva.nl/wp-content/uploads/2013/01/Document-van-de-Centrale-Inlichtingendienst-waarin-Anton-wordt-beschreven-als-een-gevaarlijk-communist%C3%82%C2%B4-21-december-1932-volledig.pdf>.

¹² van Suchtelen, ‘KOM, Cornelis Gerhard Anton de’.

bezetter werd De Kom getransporteerd naar concentratiekamp Sandbostel, een buitenkamp van Neuengamme. Uiteindelijk overleed Anton de Kom in kamp Neuengamme, in april 1945.¹³

1.2 | *Wij Slaven van Suriname*

De publicatie van *Wij Slaven van Suriname* ging niet zonder enige weerstand. In eerste instantie probeerde de Centrale Inlichtingendienst om de publicatie van het werk te voorkomen,¹⁴ tot het werk in januari 1934 alsnog verscheen bij uitgeverij Contact.¹⁵ De Kom was inmiddels een symbool in de strijd tegen het imperialisme in Suriname en in beperkte mate binnen Nederlandse kringen, maar het boek kon in de jaren na de verschijning nog niet rekenen op veel publiciteit.¹⁶ Daar kwam bij dat de Duitse bezetter het boek tijdens de oorlog verbood, waarmee het nog meer naar de achtergrond verdween.

Het boek dook weer op toen studenten in 1960 in de bibliotheek van de Universiteit Leiden een exemplaar van *Wij Slaven van Suriname* ontdekten.¹⁷ Er studeerden in die jaren veel Surinaamse studenten in Nederland en zij lazen in het werk van De Kom opnieuw zijn boodschap over onafhankelijkheid, gelijkheid en zelfbeschikking van Suriname en de Surinaamse bevolking.¹⁸ Hiertoe voelden zij de noodzaak om het werk als roefdruk te verspreiden in Nederland en Suriname. Gevoerd door de golven van de dekolonisatiestrijd op verschillende plekken in de wereld, groeide de boodschap van De Kom uit tot een belangrijk symbool in de antikoloniale strijd.¹⁹

Desalniettemin werd de symbolische status van De Kom op verschillende manieren geïnterpreteerd.²⁰ Het gedachtegoed van De Kom werd onder andere gebruikt door Desi Bouterse, die de activistische inslag in het werk van De Kom gebruikte om zijn coup in de jaren 1980 te rechtvaardigen.²¹ Het inzetten van fysiek geweld als middel tot revolutie strookte volgens tegenstanders echter niet met het gedachtegoed van De Kom.

Ondanks deze verschillende interpretaties die tot op heden bestaan, wordt Anton de Kom geprezen voor zijn werk en wordt zijn werk op verschillende manieren erkend, ook in Nederland. In de jaren 1990 werd in Amsterdam een plein naar hem vernoemd en in 2006 kreeg hij een

¹³ Boots en Woortman, *Anton de Kom*.

¹⁴ Boots en Woortman.

¹⁵ Amatmoekrim, 'Over deze Surinaamse held hebben we het te weinig in Nederland'.

¹⁶ Peter Meel, 'Anton de Kom and the Formative Phase of Surinamese Decolonization', *Nieuwe West-Indische Gids* 83, nr. 3-4 (1 januari 2009): 249-80, <https://doi.org/10.1163/13822373-90002453>.

¹⁷ Boots en Woortman, *Anton de Kom*.

¹⁸ Meel, 'Anton de Kom and the Formative Phase of Surinamese Decolonization'.

¹⁹ Van Oostrum, "Someone Willing to Listen to Me".

²⁰ Boots en Woortman, *Anton de Kom*.

²¹ Boots en Woortman.

monument,²² en in 2020 werd Anton de Kom als eerste Surinamer opgenomen in de canon van de Nederlandse geschiedenis. Zo kreeg hij in dit opzicht ook in Nederland, 86 jaar na de verschijning van *Wij Slaven van Suriname*, de historische erkenning die hij verdient.

1.3 | Conclusie

De omgeving waarin De Kom opgroeide in Suriname, met de directe gevolgen van het slavernijverleden zichtbaar om hem heen, en de grote onwetendheid over dit verleden bij aankomst aan de overkant van de oceaan in Nederland, vormden de eerste drijfveren waardoor hij besloot *Wij Slaven van Suriname* te schrijven. In Nederland begaf hij zich in intellectuele kringen, waar de onderbelichte positie van de Nederlandse koloniën en de arbeidersklasse wel de aandacht kreeg die De Kom voor ogen had. Binnen deze kringen was hij tevens in staat om zijn schrijverswerk te publiceren. Hij streed tegen het Nederlandse systeem, maar sloot zich in de Tweede Wereldoorlog aan bij het verzet. Daarmee streed De Kom aan de ene kant tegen, maar anderzijds ook met het land dat hem op verschillende manieren had tegengewerkt. Daarin weigerde De Kom kant te kiezen. Zwart, wit, Suriname of Nederland; gelijkheid en gerechtigheid dreef hem en vormde het doel wat hem voor ogen stond.

De publicatie van *Wij Slaven van Suriname* in 1934 werd in eerste instantie tegengewerkt door de Nederlandse autoriteiten. Het werk groeide in eerste instantie vooral binnen Suriname tot symbool van de strijd tegen onrechtvaardigheid en imperialisme. In Nederland bleef zijn werk vooral bekend binnen de intellectuele kringen waarin hij zich had begeven. Toen het werk in de jaren 1960 opnieuw werd ontdekt, werd ook in Nederland De Kom's invloed steeds groter. In eerste instantie nog vooral binnen de Surinaamse gemeenschap, maar langzamerhand veranderde dit toen de roep om dekolonisatie in de rest van de wereld aan aandacht won. Inmiddels hoort Anton de Kom thuis tussen de belangrijke zwarte intellectuelen en strijders voor gelijkheid, en wordt zijn bijdrage aan deze strijd erkend door zijn toevoeging als eerste Surinamer aan de canon van de Nederlandse geschiedenis.

²² van Suchtelen, 'KOM, Cornelis Gerhard Anton de'.

Hoofdstuk 2 | De visie van De Kom op het Nederlandse koloniale bewind

In het vorige hoofdstuk is *Wij Slaven van Suriname* in de biografische en historische context geplaatst. Deze context kan hierbij worden gebruikt als het kader waarin de drijfveren van De Kom worden gezien. In dit hoofdstuk het perspectief van Anton de Kom worden geanalyseerd op het Nederlandse koloniale bewind. Hierbij staat vooral de vraag centraal in hoeverre en op welke manier dit perspectief onderdeel is van de postkoloniale historiografie over Suriname.

Om een antwoord te kunnen formuleren op deze vraag, zal een tweetal onderwerpen centraal staan. Ten eerste zal worden geanalyseerd hoe het perspectief van De Kom tot uiting komt in de manier waarop *Wij Slaven van Suriname* is geschreven. Daarnaast wordt geanalyseerd hoe dit perspectief wordt onderbouwd in dit hoofdstuk. Zoals in het vorige hoofdstuk beschreven, waren de hiaten in de historiografie over Suriname een belangrijke aanleiding voor het schrijven van *Wij Slaven van Suriname*. Het is daarom interessant om te analyseren hoe dit perspectief tot uiting komt in de manier waarop De Kom de geschiedenis herschrijft. Hierbij wordt geanalyseerd hoe de positie van De Kom binnen deze geschiedenis en de manier waarop het publiek van *Wij Slaven van Suriname* wordt aangesproken.

2.1 | De hiaten in de ‘Geschiedenis des Vaderlands’

De Kom geeft een duidelijke verklaring voor de hiaten van de geschiedenis van Suriname zoals die destijds werd onderwezen. Het geschiedonderwijs in Suriname bestond vrijwel uitsluitend uit de blanke geschiedenis. Als zoon van een man die werd geboren ten tijde van de slavernij, ziet De Kom dat de gouverneurs die werden besproken tijdens de geschiedenislessen juist verantwoordelijk waren voor de slavernij. Zij maakten immers deel uit van het bewind waaronder de slavernij tot volle wasdom kon komen. Dat juist deze gouverneurs werden besproken, had echter een duidelijke reden. Het geschiedonderwijs van het koloniale bewind was uitsluitend gericht op het kweken van een minderwaardigheidsgevoel onder de Surinaamse bevolking. En ‘het systeem werkte’, schrijft De Kom.²³

Voor de Surinaamse opstandelingen en vrijheidsstrijders was hierdoor vanzelfsprekend geen plek in de lessen over de geschiedenis van Suriname. Een duidelijk voorbeeld van deze gekleurde geschiedenis, is in een van de passages over gouverneur Crommelin en diens opvolger gouverneur Nepveu:

“Geheel keerde de rust daardoor niet terug en zelfs kwam het in 1772 tot een geduchte slavenopstand” ... Geen woord over Boni, geen letter over Baron, geen zinnetje over Joli

²³ Anton de Kom, *Wij slaven van Suriname*, 15de dr. (Olympus, 2019), p. 50.

Coeur, de heldhaftige opperhoofden der Marrons. Zo licht een Nederlands standaardwerk zijn lezers in over de geschiedenis ener Nederlandse Kolonie.²⁴

De Kom citeert in deze passage delen uit de *Winkler Prins Encyclopedie*, een van de geschiedenisboeken waaruit De Kom zelf werd onderwezen. Winkler Prins gold destijds als standaardwerk in de geschiedenis. In het werk wordt de tegenstand onvermeld gelaten, en worden de gouverneurs juist als ‘helden’ beschreven vanwege hun bijdrage aan de ‘rust en welvaart’ in de Nederlandse kolonie. De Kom zet hier direct zijn kanttekeningen bij:

‘Nadat in 1778 de slaven eindelijk geheel bedwongen waren, scheen een tijd van rust en welvaart aan te breken.’ Rust en welvaart voor wie? En gekocht met hoeveel bloed, met hoeveel wreedheid, met hoeveel verwoesting!²⁵

De werkelijke situatie wordt aan de hand van historische bronnen beschreven. De geschiedenis die werd onderwezen, vertelde in veel gevallen niet het hele verhaal. ‘Rust en welvaart’ zijn relatieve begrippen wanneer niet de gehele bevolking hiervan kan profiteren. Zoals gezegd werden Surinaamse opstandelingen en vrijheidsstrijders in dit perspectief niet genoemd. Door deze kant van geschiedenis niet te vermelden, werd het minderwaardigheidsgevoel duidelijk in stand gehouden. Omdat deze personen ontbraken in de Nederlandse geschiedenis van Suriname, geeft De Kom hen in zijn boek wel een plek. Hij bespreekt de daden van de Nederlandse gouverneurs, maar zet hier deze Surinaamse verzetshelden tegenover.

De verzetshelden Baron, Bonni en Joli Coeur worden echter niet alleen beschreven aan de hand van hun weerstand tegen de kolonisator. De Kom roemt hun houding tegenover de Nederlanders en in een passage over Baron beschrijft hij situaties waarin het karakter van deze verzetsheld naar voren komt. Baron was in veel situaties juist vergevingsgezind en beschermend tegenover ‘blanken’, wanneer dit rechtvaardig was. Een belangrijke aanvulling op het gewelddadige karakter dat deze ‘opstandelingen’ vooral werd beschreven vanuit het Nederlandse perspectief. Hierop schrijft De Kom het volgende:

Wij dagen een ieder uit om ons aan te tonen, dat in de hele geschiedenis van Suriname ooit blanken op dergelijke wijze tegenover gekleurden hebben gehandeld!²⁶

De aanvulling van de hiaten in de geschiedenis bestaat niet alleen uit het benoemen van de verzwegen personen uit de geschiedenis. Deze bestaat ook in de verhalen die bestaan rondom Surinaamse verzetshelden en de algehele onderlinge verhoudingen in Suriname tussen Nederlanders en Surinamers. De Kom probeert het eenzijdige beeld van de gewelddadige

²⁴ de Kom, p. 72.

²⁵ de Kom, p. 72.

²⁶ de Kom, p. 78.

opstandelingen te weerleggen door juist anekdotes te presenteren waaruit het tegenovergestelde blijkt:

Zij behoorden tot het gespuis, zoals destijds de blanken de marrons noemden, maar voor ons zijn en blijven zij helden, Surinamers die hun waardigheid van aanvoerders door dapperheid en deugd verworven hadden, vechters voor de rechten en vrijheid der Surinaamse slaven. Baron! Bonni! Joli Coeur! Uw beeltenissen blijven in onze harten behouden. Gij zijt van ons.²⁷

Met deze woorden sluit hij de passage over Baron, Bonni en Joli Coeur af. De Kom wil met dit beeld recht aan doen aan de geschiedenis door een volledig beeld te scheppen van de daadwerkelijke situaties destijds. Hierbij neemt de trots op het land en het volk van Suriname een belangrijke plek in voor De Kom.

2.2 | Feiten en het 'double consciousness'

Het perspectief van *Wij Slaven van Suriname* komt niet uitsluitend voort uit De Kom's eigen visie op het Nederlandse koloniale bewind. Het is ook niet alleen gebaseerd op persoonlijke getuigenissen over deze periode. In *Wij Slaven van Suriname* wordt, zoals ook in een aantal van de eerdergenoemde citaten te zien is, uitvoerig gebruik gemaakt van historische bronnen. De belangrijkste werken waar De Kom informatie uit heeft geput, zijn de werken *Beschrijving van Guiana of de wilde kust in Zuid-Amerika* (1770) van J. Hartsinck en *Geschiedenis van Suriname* (1861) van J. Wolbers.²⁸ De Kom wil aan de hand van deze werken 'de feiten het antwoord laten geven', zoals in het begin van het boek wordt geschreven.²⁹ De beschrijvingen in deze werken bieden het historiografisch kader voor De Kom.

Desalniettemin moet *Wij Slaven van Suriname* niet worden gezien als historisch onderzoek omdat dit nooit de intentie was van De Kom, schrijft historicus Peter Meel.³⁰ Deze verwarring wordt gevoed door de kritiek op de werkwijze in *Wij Slaven van Suriname*, stelt ook historicus Duco van Oostrum, omdat De Kom teveel zou leunen op de beschrijvingen in deze boeken.³¹ *Wij Slaven van Suriname* bevat veel letterlijk geciteerde stukken uit deze werken, maar De Kom contrasteert hiermee juist het Nederlandse koloniale narratief met de feiten en trekt uit deze synthese zijn eigen conclusies.

²⁷ de Kom, p. 83.

²⁸ Van Oostrum, "Someone Willing to Listen to Me".

²⁹ de Kom, *Wij slaven van Suriname*, p 20.

³⁰ Meel, 'Anton de Kom and the Formative Phase of Surinamese Decolonization'.

³¹ Van Oostrum, "Someone Willing to Listen to Me".

In feite worden de hiaten in de koloniale historiografie over Suriname daarmee vrij letterlijk aangevuld. Deze nuance was in sommige gevallen ver te zoeken in het Nederlandse narratief over de slavernij. Dit laat De Kom zien wanneer hij zijn keuze toelicht om de kolonisten in te delen bij het kapitalisme:

Want de handel en het koloniaal beheer waren in hun diepste wezen evengoed avonturiers- en veroveraarstochten als de zeeroverijen, de kaapvaart en de ontdekkingsreizen, waarover wij spraken. De avonturier, de zeerover en de grote koopman gaan ongemerkt in elkander over.³²

De vraag is op welke manier De Kom deze nieuwe invalshoek benaderd in het boek. Hiertoe kan het perspectief van het werk kan worden geanalyseerd aan de hand van wat de Amerikaanse socioloog W.E.B. Du Bois beschrijft als het ‘double conciousness’ in zijn werk *The Souls of Black Folks*.³³ Met dit concept omschrijft Du Bois het verschil in het zelfbeeld van Afro-Amerikanen ten opzichte van de witte Amerikanen. Deze groep moest hun zelfbeeld voortdurend vergelijken met het witte perspectief van de maatschappij, en daarmee in feite naar zichzelf kijken door de ogen van de ander.³⁴ Het concept van ‘double conciousness’ heeft een belangrijke positie ingenomen binnen de postkoloniale geschiedenis door de manier waarop postkoloniaal werk wordt geïnterpreteerd en geanalyseerd.³⁵ De Kom schrijft *Wij Slaven van Suriname* vanuit het perspectief van zowel de Surinamer als de Nederlander. Daarmee biedt dit dubbele perspectief de handvatten voor De Kom om het Nederlandse koloniale beleid van beide kanten van de munt te belichten. Tevens biedt deze dubbelzijdige positie de mogelijkheid om geen kant te hoeven kiezen tussen Suriname of Nederland, zoals in het vorige hoofdstuk werd benoemd.

Deze duale positie was echter niet altijd een vanzelfsprekend gegeven voor het perspectief van waaruit De Kom schreef. Het minderwaardigheidsgevoel waarover eerder werd gesproken, gevoed door het geschiedonderwijs, heeft ook hem lang doen geloven dat hij enkel door de ogen van de Nederlander naar zichzelf kon kijken. De Kom schrijft hierover in termen van de ‘bevrijding’ van de ‘obsessie om altijd en onvoorwaardelijk de mindere te moeten zijn van iedere blanke’.³⁶ Vanuit de duale positie van Surinamer en Nederlander probeert De Kom niet alleen het minderwaardigheidsgevoel van de Surinamer aan te spreken, maar tegelijkertijd de witte Nederlander bij te scholen.

³² de Kom, *Wij slaven van Suriname*, p 21.

³³ W. E. B. Du Bois en Shawn Leigh Alexander, *The souls of black folk: essays and sketches* (Amherst: UMASS Amherst Libraries ; Boston : University of Massachusetts Press, 2018).

³⁴ Du Bois en Alexander.

³⁵ Van Oostrum, “Someone Willing to Listen to Me”.

³⁶ de Kom, *Wij slaven van Suriname*, p. 50.

2.3 | Het publiek

De Kom spreekt de Nederlandse lezer verschillende keren in het boek direct aan. De Nederlander heeft daarbij slechts te 'luisteren', als het ware als in een geschiedenisles. Een van de passages waarin de lezer direct wordt aangesproken gaat over het ontbrekende bewustzijn over de historische ontwikkeling van de rijkdommen in Nederland die voortkwamen uit de slavernij. De Kom schrijft hierover het volgende:

Misschien hebt gij, blanke lezer, op school geleerd hoe het Mauritshuis in Den Haag met de kostbaarste Braziliaanse houtsoorten is betimmerd. Wanneer gij dan vol bewondering voor die betimmering stilstaat, verzoeken wij u te bedenken hoe het onze moeders waren, die met deze zware last op hun hoofden dag in dag uit (want zondag was een instelling, die de christelijke beschavers verzuimden in Suriname in te voeren), sjouwden over heuvelachtige terreinen, door poelen en moerassen, altijd bedreigd door de zweep die uw voorouders hanteerden.³⁷

In dit citaat wordt de aandacht gevestigd op het feit dat het slavernijverleden tot de recente geschiedenis behoort, waarbij de directe sporen in het heden liggen. De Kom vraagt de witte lezer zich bewust te worden van het feit dat het 'uw voorouders' waren die 'onze moeders' met slavenarbeid en de bijbehorende zware straffen gebruikten. Hij verwijst naar het geschiedonderwijs en dat ook in de verhalen rondom iconische bouwwerken belangrijke aspecten zijn weggelaten over de daadwerkelijke totstandkoming van deze gebouwen. De Kom probeert juist kanttekeningen te plaatsen bij het 'imposante' van deze gebouwen, wanneer ook de Surinaamse kant in ogenschouw wordt genomen. Uiteindelijk gaat het niet over een Nederlandse en Surinaamse kant voor De Kom, maar om het volledige verhaal.

Hij stelt ook vragen bij de 'beschaving' van de Nederlanders. Wat heeft het koloniale bewind daadwerkelijk gebracht voor de Surinaamse bevolking naast de onderdrukking en minderwaardige positie van Surinamers, enkel ten behoeve van de Nederlandse welvaart en rijkdom? In het vorige citaat wordt al gerefereerd naar het feit dat de christelijke normen en waarden niet golden voor de Surinaamse bevolking. De Nederlanders handelden wel vanuit religieuze motieven, zoals in het volgende hoofdstuk zal worden behandeld. De Kom stelt de lezer de volgende vragen:

Doch wel hebben wij het recht om U, Hollanders, de vraag te stellen: indien dan slavernij de grondslag ener cultuur is, welke tempels hebt gij dan in Suriname gebouwd, welke gedichten geschreven, welke verheven gedachten aan het nageslacht overgeleverd? Is het niet waar dat gij verlegen staan zoudt, indien gij ook slechts één

³⁷ de Kom, p. 34.

standbeeld in Suriname op moet richten voor Hollanders, die door daden van de geest beroemd zijn geworden?³⁸

In feite wordt de lezer een spiegel voorgehouden om actief te reflecteren op de rol van Nederland in Suriname. Hij stelt in feite de vraag naar de nalatenschap van de koloniale periode. Welke daden vormen nu eigenlijk datgeen waar de Nederlander met trots aan kan vasthouden? Eerder werd gesproken over het minderwaardigheidsgevoel van de Surinamers en het superieure gevoel van Nederland wat daar tegenover stond. Het volgende citaat laat echter zien dat De Kom ook dit superieure gevoel aan banden probeert te leggen:

Gij zoudt slechts de beeltenis van een aantal krijgslieden in brons kunnen geiten, die erin geslaagd zijn de dorpen der marrons (de opstandelingen), met hun modernere wapens te vernielen – een Vaillant, een Mayland, Creutz en Nepveu. Maar zelfs dan zoudt ge moeten erkennen, dat uw bekwaamste gouverneurs en de krijgslieden die u verdedigd hebben, telkens opnieuw uit Europa geïmporteerd moesten worden, omdat de bezittende klasse in Suriname door weelde en overdaad te snel denegeerde, dan dat zij zelf bekwame krachten voort kon brengen.³⁹

Wij Slaven van Suriname is in feite een geschiedenisles voor de Nederlander. Zoals eerder gezegd worden verschillende bevolkingsgroepen aangesproken in het boek, maar door het direct aanspreken van de Nederlandse lezer, confronteert De Kom deze lezer direct met de daden van Nederland en het herzien van de historiografie over Suriname.

2.4 | Conclusie

Uit de analyse van de visie van Anton de Kom op het Nederlandse koloniale bewind blijkt het perspectief van waaruit wordt geschreven en de manier waarop dit perspectief wordt onderbouwd. Ten eerste is de positie van waaruit De Kom schrijft een belangrijk aspect in *Wij Slaven van Suriname*. Zoals gezegd was het geschiedonderwijs van het koloniale bewind voornamelijk gericht op het kweken van een minderwaardigheidsgevoel onder de Surinaamse bevolking. De Kom zet daar een antikoloniaal gezichtspunt tegenover. Een tweede manier waarop een postkoloniaal perspectief wordt geboden, is de manier waarop zowel de Surinaamse als Nederlandse lezer wordt aangesproken. Vanuit het idee van ‘double consciousness’ wordt niet alleen getracht het minderwaardigheidsgevoel van Surinamers te adresseren, maar ook de kennis van de Nederlander over de geschiedenis. Ten derde is de manier waarop De Kom dit perspectief wordt onderbouwd. De Kom maakt voornamelijk gebruik van de ‘feiten’ na grondig historisch

³⁸ de Kom, p. 42.

³⁹ de Kom, p. 42.

onderzoek uit diverse werken over Suriname. Hij staft zijn argumenten met de historische feiten en vult daarmee de hiaten in de historiografie over Suriname aan.

Uit de bovenstaande analyse van de visie van Anton de Kom in *Wij Slaven van Suriname*, kan worden geconcludeerd dat De Kom duidelijk een postkoloniaal historiografisch perspectief presenteert. De andere koers waarmee *Wij Slaven van Suriname* de Surinaamse historiografie adresseert en het gezichtspunt wat De Kom daarbij inneemt, past binnen de postkoloniale literatuur. In het volgende hoofdstuk zal daarom worden gekeken naar de manier waarop het Nederlandse koloniale bewind zelf wordt beschreven vanuit dit perspectief.

Hoofdstuk 3 | Een postkoloniale visie op het Nederlandse koloniale bewind

In de vorige twee hoofdstukken is de context van *Wij Slaven van Suriname* geschetst en de drijfveren van De Kom om dit werk te schrijven. Vervolgens is ingegaan op de vraag in hoeverre het perspectief wat De Kom daarbij aanneemt onderdeel is van de postkoloniale historiografie over Suriname. Daarbij is de manier geanalyseerd waarop deze postkoloniale visie tot uiting komt en welke argumenten hiervoor kunnen worden teruggevonden in het werk.

Vervolgens zal in dit hoofdstuk het Nederlandse koloniale bewind worden geanalyseerd vanuit de postkoloniale blik van De Kom. Waarbij in het vorige hoofdstuk de focus lag op het persoonlijke perspectief van De Kom, staat in dit hoofdstuk het Nederlandse bewind centraal. Hiertoe zal eerst worden ingegaan op de Nederlandse argumenten voor de slavernij die werd gevoed vanuit religieuze motieven. Deze overtuiging weerlegt De Kom vervolgens aan de hand van economische drijfveren. Daarna zal De Kom's visie op de afschaffing van de slavernij worden besproken, wederom vanuit Nederlandse en Surinaamse perspectieven. Uiteindelijk kan hiermee vanuit het postkoloniale perspectief een beeld worden geschetst van het Nederlandse koloniale bewind in Suriname.

3.1 | Nederlanders in Suriname: religieuze motieven

De periode van de slavernij neemt vanzelfsprekend een belangrijke positie in binnen de geschiedenis van Suriname en De Kom besteedt hier ook een belangrijk deel aan. Zoals eerder beschreven, werd de geschiedschrijving van Suriname voornamelijk ingezet om de Nederlandse koloniale aanwezigheid te rechtvaardigen. De slavernij was hier een belangrijk onderdeel van. Binnen de Nederlandse geschiedschrijving werden verschillende argumenten aangedragen waaruit het recht om de Surinaamse bevolking te onderwerpen zou blijken. De rijkdom en welvaart in Nederland was immers voor een aanzienlijk deel gestoeld op de opbrengsten in de Oost en de West. In *Wij Slaven van Suriname* ontkracht en weerlegt De Kom de argumenten waaruit het recht om de Surinamers te onderwerpen zou blijken.

De Kom begint met de vraag waarom Nederland zich in eerste instantie gerechtigd voelde om middels de slavernij haar rijkdom te vergaren. De Kom gaat in eerste instantie in op deze Nederlandse motieven en ontmaskert deze met verschillende historische bronnen. Religie vormde vanuit Nederlands perspectief de vanzelfsprekende overtuiging om de aanwezigheid in Suriname en slavernij die daarmee gepaard ging te rechtvaardigen. De Kom schrijft dat het idee

namelijk bestond dat de zwarte mens geen mens was 'omdat de mens naar Gods beeld zou zijn geschapen en God immers, volgens deze schriftgeleerden, niet zwart is...'⁴⁰

Religie vormden daarmee het doctrine waarin de Nederlander, en destijds de witte mens in het algemeen, zichzelf in de superieure positie waande ten opzichte van de zwarte medemens. Het was daarmee geen overtuiging die was ontstaan vanuit persoonlijke overtuigingen, maar simpelweg ingegeven door God. Er werd vanuit religieuze en wetenschappelijke deskundigen verklaringen gezocht om dit gedachtegoed te rechtvaardigen:

Eeuwenlang hebben de blanke deskundigen in godsdienstzaken zich afgesloofd om te bewijzen, dat de slavernij een door God gewilde instelling was – 'dat het ongetwijfeld de bedoeling der Voorzienigheid is, dat het Afrikaanse volk dienaar zal zijn en in onderwerping gehouden worden'.⁴¹

Dit citaat laat de zogenaamde 'natuurlijke' rechtvaardiging zien waarop deze verschillen waren gestoeld. Er werd uitgegaan van een universele goddelijke macht die het Afrikaanse volk als natuurlijke dienaar van het witte volk zag.

De Kom gaat verder door nog een bron aan te halen, waarin wordt gesproken over het feit dat de welvaart voor de zwarte bevolking slechts besloten ligt in slavernij. Hiertoe citeert hij Johan Picardt, een predikant:

'Dese menschen zijn alsoo genaturaliseert/soo wanneer zij in vryheydt ghestelt/of lieftalligh gekoestert werden/soo en willen zij niet deugen/en weten haer selfs niet te gouverneren: maer by aldien men geduerigh met rottingen in hare lenden woont/en dat men de selvige t' elckers sonder genade bastonneert/soo heeft men goede diensten de selve te verwachten: alsoo dat haere welvaart bestaet in slavernije'.⁴²

Picardt en velen met hem waren er van overtuigd dat 'de Afrikanen' nakomelingen zouden zijn van Cham. Daarmee waren zij bestemd om tot slaaf te worden gemaakt, ten behoeve van de welvaart van de ander. De Kom toont hiermee de religieuze overtuigingen waarmee Nederlanders de slavernij in Suriname rechtvaardigden.

Later in het boek weerlegt De Kom het idee van de missie om het geloof naar Suriname te brengen. Dit werd niet uitgevoerd zoals werd beweerd door de Nederlanders. Onder het woord 'broeders' werden namelijk nooit '*anderen dan mensen met dezelfde huidskleur verstaan*'⁴³, schrijft De Kom. Dit was de werkelijke culturele missie waarmee Nederland haar aanwezigheid in Suriname zag:

⁴⁰ de Kom, p. 22.

⁴¹ de Kom, p. 33.

⁴² de Kom, p. 33.

⁴³ de Kom, p. 101.

Zolang de wettelijke slavernij in de kolonie bestond, is de zending onder de, betrekkelijk onbelangrijke, indianenstammen geduld, de kerstening der [zwarten] echter met alle kracht tegengewerkt omdat blanke hoogmoed niet duldde dat slaven dezelfde godsdienst als hun meesters zouden hebben.⁴⁴

Vanwege het feit dat grote delen van de Afrikaanse bevolking tot slaaf gemaakt werd door de kolonisten en om vervolgens 'eigendom' te worden, gaf dat de Nederlanders ook het recht om zelf te beslissen op welke manier er met dit 'eigendom' werd omgegaan:

De ene heerser verjoeg de andere – doch iedere nieuwe heerser, die door geweld in het bezit kwam der nederzetting van andere Europeanen, begon met het afleggen der plechtige verklaring, dat ook onder het nieuwe bewind het recht op eigendom, dat wil zeggen het recht tot gebruik en misbruik der levende have, tot koop en verkoop van onze vaders en moeders, heilig verklaard was en gehandhaafd zou worden.⁴⁵

De religieuze en economische motieven komen hier samen. De koop en verkoop van tot slaaf gemaakten was een door God ingegeven recht en plicht. De slavernij was daarom volgens De Kom niets meer dan een religieus gemotiveerd economisch systeem.

3.2 | Nederlanders in Suriname: economische motieven

De Kom contrasteert de Nederlandse religieuze motieven voor de slavernij met economische beweegredenen. De economische belangen waren de werkelijke drijfveren, en religie diende daarbij slechts ter verbloeming van deze belangen. De Kom schrijft dat *'de slaven (onze vaders) zwoegden op de velden om de rijkdom der blanken te vergroten'*.⁴⁶ Er wordt dan ook veel aandacht geschonken aan de koopmansmentaliteit van de Nederlander, zoals het volgende citaat:

Dat zou geen goede koopman zijn, die geen zorg droeg dat zijn waar er zo voordelig mogelijk uitzag eer zij aan de markt kwam! En wat er aan de Hollander ook inzake menselijkheid heeft ontbroken, de eer dat hij steeds een goede koopman was, moet men hem laten.⁴⁷

Hierop volgt een gedetailleerde uiteenzetting over de precisie waarmee de Nederlandse koopman te werk ging met de tot slaaf gemaakten Afrikanen na aankomst in Suriname. Juist door deze gebeurtenissen zo gedetailleerd te beschrijven, krijgen de verhalen meer achtergrond. De Kom spreekt niet in abstracte termen over 'de slavernij', maar staft alle aspecten met historische voorbeelden. Hoe doordacht dit systeem was, blijkt uit de manier waarop De Kom beschrijft hoe

⁴⁴ de Kom, p. 101.

⁴⁵ de Kom, p. 23.

⁴⁶ de Kom, p. 34.

⁴⁷ de Kom, p. 30.

de koopmannen met de levens van tot slaaf gemaakten omgingen. Er werd een systeem opgezet om de slavenhandel zo efficiënt mogelijk te laten verlopen, om deze zo lucratief mogelijk te maken voor de Nederlandse koopman. Gezinnen werden uit elkaar gehaald in de hoop ze vervolgens als twee losse 'partijen' te kunnen verkopen aan dezelfde koper. Immers, 'ook de zwarte bezit nu eenmaal een zekere aanhankelijkheid jegens vrouw en kinderen'.⁴⁸ De koper verminderde hiermee de kans dat zijn koopwaar zou vluchten, en de koopman verdiende dubbel.

De Kom laat zien dat de slavenhandel voor de Nederlandse kolonisten de enige prioriteit had in Suriname. In het vorige hoofdstuk is De Kom's manier van schrijven en het direct aanspreken van de Nederlandse lezer al benoemd. Daarbij stelde hij de vraag welke beschaving de Nederlanders daadwerkelijk naar Suriname hebben gebracht. Vanuit de overtuiging dat de Nederlanders daadwerkelijk beschaving kwamen brengen, waren de straffen voor hen een vanzelfsprekende bijkomstigheid, schrijft De Kom. De Surinamer moest immers beschaving worden bijgebracht. De Kom laat echter zien dat de straffen slechts een middel waren tot het dehumaniseren van de tot slaaf gemaakten.

De Kom gaat ook in op de legitimiteit van de straffen die werden uitgevoerd. Deze werden namelijk goedgekeurd door het Nederlandse koloniale bewind. Deze stond in vrijwel alle geschillen aan de kant van de plantagebezitters. De Kom illustreert dit met onder ander het volgende voorbeeld, waarin een plantagebezitter naar de koloniale regering stapt voor een schadevergoeding:

'Deze heer had de brutaliteit om bij de koloniale regering een eis tot schadevergoeding in te dienen voor achtentwintig door hemzelf geëxecuteerde slaven. De eis werd toegewezen, en hij ontving hiervoor de somma van zegge en schrijve vijfduizend zeshonderd gulden!'⁴⁹

Dit was echter geen uitzondering. De Kom beschrijft ook dat straffen niet alleen werden uitgevoerd door plantagebezitters, maar ook door de rechterlijke macht. Het koloniale bewind had wrede manieren om haar gezag over te brengen. Omdat de hele koloniale regering in dienst stond van de welvaart van het Nederlandse kolonie, had de andere kant vrijwel geen schijn van kans om te ontsnappen aan deze straffen. De Kom kaart de barbaarse en uitzichtloze greep van de slavernij aan. Vanuit Nederlands perspectief was dit desalniettemin slechts een bijkomstigheid en een blinde vlek, zoals De Kom schrijft. Het koloniale doel heiligde de middelen waarmee het bewind optrad:

⁴⁸ de Kom, p. 31.

⁴⁹ de Kom, p. 49.

Zij zagen en hoorden noch lichaamsspijn noch hartenleed, zij hadden geen aandacht voor gebrek en mishandeling of voor het gekerm der slachtoffers. Zij dachten des te meer aan de winsten, die de Compagnie moest maken.⁵⁰

De winsten waarnaar De Kom in het bovenstaande citaat refereert, werden ook gemaakt. De opbrengsten van de slavernij waren een belangrijke bron van inkomsten voor Nederland. In het boek worden cijfers aangehaald van verschillende plantages, waarmee de economische belangen in Suriname worden onderstreept:

Suriname bracht toen in een paar jaar tijds driehonderd miljoen gulden alleen aan suiker, koffie en katoen op. De vrachtgelden aan Hollandse schepen, die in Suriname steeds een flinke lading vonden, bedroegen ongeveer één miljoen. Alleen in 1787 werden in Suriname geproduceerd vijftiwintigduizend vaten suiker, vijftien miljoen pond koffie, drie miljoen pond katoen, één miljoen pond cacao, 250 000 kilo tabak en zo verder.⁵¹

De Kom laat hiermee zien wat voor economische belangen met het bewind in Suriname gemoeid waren. Op een gegeven moment werden de inkomsten vanuit Suriname zo groot, dat werd gevreesd dat de afschaffing van de slavernij ook een belangrijk keerpunt in de Nederlandse economie zou betekenen. In de volgende paragraaf zal hier op worden ingegaan.

3.3 | De afschaffing van de slavernij

Naast de motieven voor de slavernij, bespreekt De Kom ook de beweegredenen voor de afschaffing van de slavernij. Daarbij geeft hij antwoord op de vraag waarom Nederland, in vergelijking met andere Europese landen, besloot de slavernij als een van de laatste af te schaffen. Terwijl Engeland in 1833 en Frankrijk in 1848 beduidend eerder waren, besloot Nederland pas in 1863 de slavernij officieel tot een einde te brengen.⁵² De Kom geeft een overzicht van de aanloop naar deze afschaffing, waarbij Nederland werd *'gedwongen het voorbeeld te volgen'*⁵³ van Engeland en Frankrijk. De Kom zet daarbij wederom de economische motieven voorop, passend bij de koopmansmentaliteit van de Nederlander.

De Kom gaat uitgebreid in op de economische belangen achter de afschaffing van de slavernij. Veel plantagebezitters hadden jarenlang geleefd van de inkomsten die werden vergaard door middel van slavenarbeid. Door het wegvallen van deze goedkope arbeid, zou enerzijds naar nieuwe vormen van arbeid moeten worden gezocht, maar verdwenen in de eerste plaats de grote marges

⁵⁰ de Kom, p. 49.

⁵¹ de Kom, p. 43.

⁵² de Kom, p. 98.

⁵³ de Kom, p. 98.

en winsten op de handel. In de aanloop naar de afschaffing, speelde hebzucht onder de Nederlandse plantagebezitters een belangrijke rol:

Toen het eenmaal zover was, ontwaakte echter in het hart van vele plantagebezitters de hebzucht. Hoe – driehonderd gulden zou men ontvangen voor iedere slaaf, en dan te bedenken dat er in de bossen nog honderden marrons rondliepen die eenmaal hun wettig eigendom geweest waren en waarvoor zij thans geen cent zouden ontvangen? Welk een onrechtvaardigheid!⁵⁴

Er werd namelijk niet gekeken naar de belangen van de tot slaaf gemaakten wanneer zij eindelijk onder het juk van de slavernij vandaan konden komen, maar slechts naar de eigenbelangen van de plantagebezitters. Hoe moesten deze plantagebezitters immers verder na de afschaffing? Vanuit de koopmansmentaliteit die De Kom eerder zo precies beschreef, legt hij ook nu de focus op deze houding van de Nederlanders. De economische belangen door middel van de 'inventarisatie van de eigendommen' was wat telde. Voor de menselijke belangen was geen aandacht.

Omwille van deze prioriteiten werd nauwelijks nagedacht over de positie van de bevolking van Suriname na de afschaffing. Er werd niet gekeken naar de middelen waarmee zij voor zichzelf konden zorgen, laat staan de plek waar zij konden wonen. De Kom zet daarom vraagtekens bij wat deze 'vrijheid' daadwerkelijk betekende:

Wat zou Suriname zonder arbeid der slaven waard geweest zijn? En toch is voor deze Surinamers bij de zogenaamde emancipatie niets gedaan, in niets is men de arme vrijgelatenen tegemoetgekomen, integendeel, de hele emancipatie der slaven werd zo ingericht dat de vrijgelatenen geen andere keus zouden hebben dan het vrijwillig weder opnemen der slavernij die men zojuist wettelijk afgeschaft had.⁵⁵

Lang werd gedacht dat de ondergang van de welvarende Surinaamse kolonie kwam door de afschaffing van de slavernij en de vrijlating van de tot slaaf gemaakten. Dit is echter niet de ware reden, schrijft De Kom. Alhoewel de slavernij officieel werd afgeschaft, zat het systeem nog diep verankerd in de mentaliteit van de heersende klasse. Daarom, schrijft De Kom, is *'de ondergang der kolonie is niet aan de luiheid der slaven, maar aan de hebzucht hunner meesters te wijten!'*⁵⁶

Binnen Nederland werd lang vastgehouden aan dit gedachtegoed, stelt De Kom. Er werd lang vastgehouden aan het volgende axioma, namelijk *'Suriname kost Nederland miljoenen en de neger is lui'*.⁵⁷ Dit standpunt werd onderwezen op scholen en daarmee al ingeprent in de gedachten van

⁵⁴ de Kom, p. 102.

⁵⁵ de Kom, p. 104.

⁵⁶ de Kom, p. 107.

⁵⁷ de Kom, p. 142.

kinderen. Eerder werd al gesproken over het onderwijs van het koloniale bewind dat was gericht op het minderwaardigheidsgevoel onder de Surinaamse bevolking, maar ook onder de Nederlandse bevolking werden deze ideeën ingeprent. Dientengevolge groeiden generaties op met deze ideeën.

Door de historische documenten te raadplegen, weerlegt De Kom deze ideeën juist. Hij laat zien dat niet de instelling van de Surinaamse bevolking, maar juist die van de Nederlanders de reden is waarom de economie niet langer floreerde. De economische hebzucht, bureaucratische systemen en de Nederlandse koopmansmentaliteit vormden de ware redenen waarom de economie in Suriname ten onder ging. De Kom illustreert verschillende zaken waarin vele miljoenen verdwenen, enkel ten behoeve van een kleine elite, terwijl de rest van de bevolking geen enkel profijt had bij deze winsten. In feite werd de schuld hiervoor simpelweg bij de ander gelegd, en werd de werkelijkheid verscholen.

3.4 | Conclusie

In dit hoofdstuk is het Nederlandse koloniale bewind geanalyseerd vanuit de postkoloniale visie van De Kom. Daarbij is specifiek ingegaan op zijn visie op de drijfveren van het Nederlandse bewind.

In eerste instantie beschrijft De Kom de overtuigingen waarmee Nederland haar aanwezigheid in Suriname rechtvaardigde. Gevoed door religieuze motieven was het de natuurlijke positie van de Nederlanders om andere volkeren te onderwerpen, en tevens rechtvaardig om deze mensen te gebruiken middels slavenarbeid. Lange tijd was dit het Nederlandse koloniale narratief dat werd gebruikt en onderwezen.

Toen *Wij Slaven van Suriname* in 1934 verscheen, werd een ander perspectief tegenover het Nederlandse narratief gezet. De Kom analyseert het Nederlandse bewind ook vanuit Surinaams perspectief. De Kom stelt dat Nederland in feite de religieuze motieven gebruikte om de economische motieven te verbloemen. Er wordt een postkoloniaal narratief geboden bij het koloniale narratief van Nederland.

De Kom gebruikt dezelfde strategie wanneer hij de afschaffing van de slavernij beschrijft. Nederland zag de afschaffing van de slavernij lange tijd als de belangrijkste reden waarom de kolonie niet langer winstgevend was. De Surinamer werd daarbij als schuldige aangewezen, en er werd in feite nog steeds vastgehouden aan het idee van het bijbrengen van beschaving. De Kom stelt hier echter tegenover dat niet de afschaffing van de slavernij, maar het gebrek om de mentaliteit uit de slavernij overboord te gooien de ware reden was. De mentaliteit zat zo diep

verankerd in de heersende klasse in Suriname, dat dit de ware reden vormde voor de economische achteruitgang.

De Kom laat door middel van nauwkeurig onderzoek zien hoe de werkelijkheid in elkaar zat, en vormt daarmee ook op dit gebied een belangrijk onderdeel van de postkoloniale historiografie over Suriname. Vanwege het feit dat slechts een van deze twee perspectieven lange tijd werd onderwezen in het Nederlands onderwijs, geloofden veel mensen ook dat het Suriname was dat Nederland miljoenen kostte, in plaats van dat het in werkelijkheid de Nederlandse mentaliteit was die geld kostte.

Conclusie |

Deze scriptie heeft onderzocht hoe postkoloniale perspectieven kunnen bijdragen aan de verbreding van de postkoloniale historiografie. Daarbij is de invloed van *Wij slaven van Suriname* van Anton de Kom op de dekolonisatie van de postkoloniale historiografie over Suriname geanalyseerd. Hierbij zijn de verschillende manieren onderzocht waarop De Kom breekt met het koloniale perspectief waarmee de Surinaamse historiografie tot dan toe vooral werd beschreven. Aan de hand van een analyse van het werk kan een antwoord worden gegeven op de vraag in hoeverre, en op welke manier, *Wij slaven van Suriname* heeft bijgedragen aan de dekolonisatie van de koloniale historiografie van Suriname sinds de vorige eeuw.

Alhoewel De Kom een Surinaams perspectief toevoegt aan de koloniale historiografie, schrijft hij vanuit het idee van gelijkheid en gerechtigheid. De koloniale geschiedschrijving versterkte het minderwaardigheidsgevoel van de Surinaamse bevolking vanuit de Nederlandse overtuiging van diens superieure positie. Het antikoloniale gezichtspunt dat *Wij slaven van Suriname* toevoegt aan de historiografie bestrijdt dit idee. De Kom schrijft voor zowel de Surinaamse als de Nederlandse lezer en maakt daarmee over het algemeen genomen geen onderscheid in 'wij' en 'zij'. Hij probeert juist enerzijds het minderwaardigheidsgevoel te adresseren, maar tegelijkertijd de Nederlander bewust te maken van de hiaten in het geschiedonderwijs over Suriname.

Het Nederlandse koloniale narratief werd lange tijd gevoed vanuit religieuze motieven. Het was een door God ingegeven positie van de Nederlanders om andere volkeren te onderwerpen of beschaving te brengen. De Kom stelt echter dat dit slechts een verbloeming was van de werkelijke drijfveren die voornamelijk voorkwamen uit economische belangen. Toen de kolonie na de afschaffing van de slavernij niet langer winstgevend was, werd de schuld bij de Surinamers gezocht. Zij zouden immers lui zijn en op die manier enorme bedragen kosten voor de Nederlandse overheid. Het was echter het gebrek van Nederlanders om kritisch te reflecteren op de eigen mentaliteit en hebzucht waarin de ware reden besloten lag voor deze economische terugval, schrijft De Kom. De koloniale geschiedschrijving wees naar de Surinamer als zondebok, en deze koloniale erfenis zat lange tijd diep verankerd in de Nederlandse denkwijze.

Met de bovengenoemde aspecten biedt De Kom een belangrijke toevoeging aan de postkoloniale historiografie over Suriname. Hoewel dit onderzoek zich slechts heeft gericht op één historisch werk en zich daarmee beperkt door andere postkoloniale werken over Suriname buiten beschouwing te laten, dient *Wij slaven van Suriname* wel degelijk als een belangrijke bijdrage in het postkoloniale debat in Nederland. Zoals eerder gezegd, is er de afgelopen jaren steeds meer aandacht voor het post- en antikoloniale perspectief in de Nederlandse historiografie. Dit onderzoek heeft geprobeerd aan de hand van *Wij slaven van Suriname* een bijdrage te leveren aan

het postkoloniale debat, door aan te tonen op welke aspecten dit werk belang is om te analyseren ten behoeve van een bredere blik op de koloniale geschiedenis.

De perspectieven die De Kom in het werk aandraagt roepen, ook ruim 85 jaar na de eerste publicatie, nog steeds belangrijke vragen op. Verder onderzoek zou zich kunnen richten op het hedendaagse geschiedonderwijs over Suriname. Welke perspectieven belichten we vandaag de dag in het Nederlandse onderwijs over de koloniale periode in Suriname, en op welke manier hebben deze perspectieven invloed op de manier waarop we over deze periode denken? Wordt daarbij evenredig veel aandacht besteed aan het Surinaamse perspectief ten opzichte van het Nederlandse perspectief? Een tweede suggestie zou kunnen zijn om onderzoek te doen naar het verschil in het geschiedonderwijs over de koloniale periode in Suriname en Nederlands-Indië. Bestaat er een discrepantie in de aandacht voor deze twee kolonies in het geschiedonderwijs, en wat zijn daar de gevolgen van? Door meer onderzoek te doen naar deze vragen krijgen we meer inzicht in de vraag in hoeverre de dekolonisatie van ons gedachtegoed daadwerkelijk heeft doorgezet, en de postkoloniale structuren in onze huidige samenleving. Daarbij speelt het geschiedonderwijs een belangrijke rol.

Als maatschappij worden we mede gevormd door de verhalen die we onszelf en anderen vertellen over het verleden. Door het perspectief in de postkoloniale geschiedschrijving te verleggen, kunnen we een licht werpen op de diepewortelde blinde vlekken in ons eigen wereldbeeld. Dit onderzoek heeft aangetoond hoe het lezen van een belangrijk postkoloniaal werk daar aan bij kan dragen. Daarbij is getracht een bijdrage te leveren aan de dekolonisatie van de koloniale historiografie om daarmee een aanleiding te vormen voor een dieper onderzoek naar ons gedeelde verleden.

Bibliografie |

Amatmoekrim, Karin. 'Over deze Surinaamse held hebben we het te weinig in Nederland'. *De Correspondent*, 26 januari 2018. <https://decorrespondent.nl/7866/over-deze-surinaamse-held-hebben-we-het-te-weinig-in-nederland/3152526615018-841a1489>.

Beus, Jos de. 'God dekoloniseert niet. Een kritiek op de Nederlandse geschiedschrijving over de neergang van Nederlands-Indië en Nederlands Suriname'. *BMGN - Low Countries Historical Review* 116, nr. 3 (1 januari 2001): 307. <https://doi.org/10.18352/bmgn-lchr.5499>.

Boots, Alice, en Rob Woortman. *Anton de Kom: biografie 1898-1945, 1945-2009*. Amsterdam: Contact, 2010.

Cloin, Cindy. 'Hernieuwde geschiedenis canon: Karel V eruit, Anton de Kom erin'. *Trouw*. 23 juni 2020. <https://www.trouw.nl/binnenland/hernieuwde-geschiedeniscanon-karel-v-eruit-anton-de-kom-erin~bd76ee3f/>.

'Document van de Centrale Inlichtingendienst waarin Anton de Kom wordt beschreven als een "gevaarlijk communist".'. Centrale Inlichtingendienst, 21 december 1932. <https://www.antondekom.humanities.uva.nl/wp-content/uploads/2013/01/Document-van-de-Centrale-Inlichtingendienst-waarin-Anton-wordt-beschreven-als-een-gevaarlijk-communist%C3%82%C2%B4-21-december-1932-volledig.pdf>.

'Document van de Centrale Inlichtingendienst waarin Anton wordt beschreven als een 'gevaarlijk communist', 21 december 1932. <https://www.antondekom.humanities.uva.nl/wp-content/uploads/2013/01/Document-van-de-Centrale-Inlichtingendienst-waarin-Anton-wordt-beschreven-als-een-gevaarlijk-communist%C3%82%C2%B4-21-december-1932-volledig.pdf>.

Du Bois, W. E. B., en Shawn Leigh Alexander. *The souls of black folk: essays and sketches*. Amherst: UMASS Amherst Libraries ; Boston : University of Massachusetts Press, 2018.

Fatah-Black, Karwan. 'A Swiss Village in the Dutch Tropics: The Limitations of Empire-Centred Approaches to the Early Modern Atlantic World'. *BMGN - Low Countries Historical Review* 128, nr. 1 (19 maart 2013): 31. <https://doi.org/10.18352/bmgn-lchr.8354>.

Kom, Anton de. *Wij slaven van Suriname*. 15de dr. Olympus, 2019.

Meel, Peter. 'Anton de Kom and the Formative Phase of Surinamese Decolonization'. *Nieuwe West-Indische Gids* 83, nr. 3-4 (1 januari 2009): 249-80. <https://doi.org/10.1163/13822373-90002453>.

Oostindie, Gert. 'De onvoltooide dekolonisatie en de geschiedschrijving van Suriname'.

Leidschrift April, nr. 6 (1990): 22.

Raben, Remco. 'Nederland en de (post)koloniale wereld'. In *De wereld volgens Nederland. Nederlandse buitenlandse politiek in historisch perspectief*. Amsterdam: Boom, 2015.

Suchtelen, Frits van. 'KOM, Cornelis Gerhard Anton de'. BWSA, 2001.

<http://hdl.handle.net/10622/9583F1EA-DC29-4D60-B4B9-FBD4BBEED2FE>.

Van Oostrum, Duco. "'Someone Willing to Listen to Me": Anton de Kom's *Wij Slaven van Suriname* (1934) and the "We" of Dutch Post-Colonial Literature in African American Literary Context'.

Dutch Crossing 44, nr. 1 (2 januari 2020): 45–80.

<https://doi.org/10.1080/03096564.2020.1717193>.
